

Většinový čtenář bude nejspíše slovo typologie chápat ve smyslu „greenbergiánském“. Vnějšíkově má recenzovaná kniha skutečně nejbližší právě k této typologii – jednotlivé jazyky se přiřazují k typům, které byly předem zkonstruovány na základě ne/přítomnosti několika jazykových jevů. Nicméně v prováděných analýzách chybí podstatný rys této typologie, totiž přeformulování vztahu mezi vybranými jazykovými jevy do podoby pravděpodobnostně chápaných implikačních univerzálií. Autorka takový vztah ostatně ani nehledá, jde jí o zařazení zkoumaných jazyků do sítě typů. Typologie v jejím pojetí je tak v podstatě synonymem pro klasifikaci či taxonomii. Takový přístup je jistě oprávněný a pro dané potřeby a cíle, tak jsou v práci vymezeny, zcela postačující, jen mohl být detailněji probrán.

Dodejme ještě, že jasně vymezená a přímočaře sledovaná hlavní linie výkladu nebrání autorce obohatit analýzy o řadu důmyslných zamyšlení nad důležitými, leč přece jen vedlejšími problémy, jako je například rozdílné chování fonologického systému jazyka v jeho centru (domácí slova) a na jeho periferii (přejatá slova), vztah fonologie k jiným jazykovým rovinám, zejména morfologii, či otázka, co je vlastně primárním fonologickým distinktivním rysem v případě, že se u dvojic lišících se délkou zároveň liší i kvalita (například napjatost vokálu). Knihu tak lze pro její obecně metodologické a teoretické kvality i pro důvtipné dílčí materiálové analýzy doporučit obecným jazykozpytčům (zejména kontaktologům a fonologům), baltistům, germanistům i ugrofinistům.

Příspěvek vznikl v rámci projektu MŠMT ČR LC546.

Vít Boček
vitbocek@gmail.com

Lenka Scholze: Das grammatische System der obersorbischen Umgangssprache im Sprachkontakt. Mit Grammatiktafeln im Anhang. Bautzen: Domowina 2008. (Schriften des Sorbischen Instituts, 45.) 407 s. ISBN 978–3–7420–2106–9. 24,90 euro

Monografie, o níž zde chceme podat krátkou zprávu a která představuje rozšířenou verzi doktorské disertace přijaté na Kostnické univerzitě, je zcela inovativní: popisuje se v ní dosud soustavně nepojednaná varieta hornolužické srbštiny, tzv. serbska wobchadna řeč (SWR), tedy běžná mluva v katolické oblasti západní části hornolužickosrbského jazykového území, kde je užívání lužické srbštiny nejbližší.

Kniha má následující obsah. V úvodní kapitole (*Einleitung*; s. 17–23) se stručně jednak osvětluje materiálový základ monografie, jednak se vysvětlují postup zkoumání a základní užívané kontaktologické pojmy. Poukazuje se zde rovněž v obecnosti na dva základní zdroje dynamiky SWR: kontakt s němčinou a její postavení mezi tradičním dialektem a spisovným jazykem.

V další kapitole se SWR blíže definuje (*Definition der sorbischen Umgangssprache (SWR)*; s. 24–42). Líčí se především její střední postavení v systému hornolužických variet mezi dialektem a spisovným jazykem a kromě toho se její situace instruktivně srovnává s podobnými varietami v rámci ruštiny a češtiny. Pro bohemisty je tu pak zvláště zajímavé srovnání s obecnou češtinou, kde lze najít jisté paralely.

Třetí kapitola přináší krátké pojednání o fonologii SWR (*Phonologie und Phonetik der SWR*; s. 43–54). Tady je z obecného hlediska snad nejzajímavější existence kontaktem vytvořených nových vokálních opozic délky a labializovanosti, absentujících v jiných varietách hornolužické srbštiny (tuto situaci ve fonologickém systému SWR lze ovšem chápat také jako „konkurenční“ dynamickou koexistenci dvou subsystémů – tranzitivního synchronně cizího a adaptačně cílového synchronně domácího).

Následují dvě nejobsáhlejší kapitoly, v nichž se analyzuje nominální a slovesná gramatika SWR, vždy jednak na pozadí srovnání se spisovnou hornolužickou srbštinou, jednak v perspektivě vlivu

němčiny. V první z obou kapitol, čtvrté, se pojednává o gramatických kategoriích v oblasti nominu (*Grammatische Kategorien im nominalem Bereich der SWR*; s. 55–185). Nejdříve se čtenář může dočíst o formálně morfologických aspektech deklinace a o zvlátnostech pádové reky v SWR, pak se píše o stupňování adjektiv a adverbii, o kategorii rodu (včetně zajímavého tématu rodového zařazování nových přejetí), o duálu (který v SWR představuje už jen rekční variantu plurálu po číslovce ‘dva’) a nakonec o kategorii určenosti a o užívání členu (v SWR lze konstatovat existenci určitého i neurčitého členu).

V páté kapitole (*Grammatische Kategorien im verbalen Bereich der SWR*; s. 186–284) autorka pojednává o formálně i funkčně morfologických aspektech konjugace (o kategoriích času, modu a diateze), o složité otázce vidu v SWR a konečně o párových slovesech pohybu.

Šestá kapitola se věnuje otázkám lexikálních přejetí v SWR (*Lexikalisches Lehngut in der SWR*; s. 285–313). Ukazují se různé formy přejímání i způsoby formální integrace výpůjček.

Šedmá kapitola (*Syntaktische Besonderheiten der SWR (Auswahl)*; s. 314–323) je sice jen krátká a výběrová, ale o to zajímavější: píše se v ní o neosobních konstrukcích (protějšcích německých konstrukcí s *es* nebo *man*), o nápodobě německé konstrukce *es gibt* a o slovosledu v SWR.

Poslední, osmou kapitolou je závěr (*Schluss*; s. 324–334). Shrnují se zde jednak deskriptivně a kontaktologicky relevantní výsledky práce, jednak otázka postavení SWR v rámci funkčně-stylistické stratifikace hornolužické srbštiny.

Po seznamu literatury pak následuje ještě cenná příloha v podobě komentovaných gramatických tabulek, zachycujících deklinační a konjugační paradigmatu SWR (*Anhang: Grammatiktafeln – Flexionsparadigmen*; s. 347–405).

Referovaná kniha je zajímavá pro různé okruhy čtenářů, a to nejen sorabistických. Z nesorabistů zaujme pochopitelně nejvíce kontaktology, kteří v ní najdou řadu pozoruhodných příkladů na výsledky intenzivního jazykového kontaktu. Ale číst ji doporučuji třeba i bohemistům účastnícím se sporů o obecnou češtinu a související věci, kde se obvykle nepřihlíží k situaci jinde (což je ostatně jaksi skoro obvyklé v českých intelektuálních diskusích obecně); mohou zde nacházet instruktivní podobnosti a rozdíly mezi postavením SWR a obecné češtiny.

Problémy knihy snad není zapotřebí zmiňovat, protože bychom se divili, kdyby v tak inovativní práci nebyly. Například tu a tam (zejména u vidu a sloves pohybu) narazíme na představu – ovšem zejména mezi německými slavisty poměrně rozšířenou – o ruštině jako o tom správném, typickém slovanském jazyku – odchylky od něho je pak třeba nějak vysvětlovat. Ačkoli to už je téma na další monografii, přesto by si bohemista přál větší srovnání s češtinou; rozdíly a podobnosti by byly myslím instruktivní i pro sorabisty. Větší zohlednění kdysi obdobné situace češtiny by pak mohlo např. relativizovat tvrzení na s. 327, že morfologicky neintegrováná (neskloňovaná) přejatá atributivní adjektiva v SWR jsou v rámci slovanských jazyků unikum; najdeme je totiž – byť ne v takové míře – i v češtině (*nóbl dáma, šik ženská, feš chlap, fajn věc*). Podobně k otázce českého určitého artikuloideu by se nemusela v pozn. 217 citovat jen Vondrákova Srovnávací mluvnice slovanských jazyků z roku 1928.

Mnohem důležitější ale je, že teď díky Lence Scholze máme dobrý, ucelený a mnohostranně poučný popis SWR. Rovněž je důležité, aby SWR došla ve svém funkčně-stylistickém hodnocení takového uznání, které odpovídá jejímu postavení v úzu, jak to v předmluvě s nadějí vyslovuje autorka. Na druhou stranu ovšem myslím není důvodu měnit stratifikaci hornolužické srbštiny jako národního jazyka a spisovnou hornolužickou srbštinu mít za svého druhu „puristickou mystifikaci“; zásadní je funkčně-stylistická pestrost jazyka.

Bohumil Vykypěl
(vykypel@iach.cz)